

Rum İlinde Bizans Kimliğinin Değişimi (13.-15. Yüzyıllar)

Dr. Buket Kitapçı Bayrı
26 Mayıs 2010

OSMANLI BANKASI
ARŞİV VE ARAŞTIRMA
MERKEZİ
Garanti Bankası kuruluşudur

http://www.obarsiv.com/e_voyvoda_0910.html

Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi'nde yapılan konuşma metni, araştırmacıların kişisel kullanımları için web sayfamıza konulmaktadır. Bu konuşma metinleri, ticari amaçlarla çoğaltılıp dağıtılamaz veya Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi'nin izni olmaksızın başka kurumlara ait web sitelerinde veya veritabanlarında yer alamaz.

RUM İLİNDE BİZANS KİMLİĞİNİN DEĞİŞİMİ (13.-15. YÜZYILLAR) DR. BUKET KİTAPÇI BAYRI

Bizans İmparatoru II. Basil 1025'te öldüğünde doğuda Büyük Ermenistan ve Gürcistan'dan batıda Hırvatistan'a kadar uzanan bir imparatorluk bıraktı. Basil'in imparatorluğunu genişlettiği dönemlerde bazı Türk aşiretleri Batı'ya doğru göç ediyordu. Bu aşiretlerden Selçuk ailesine bağlı olan bir grup, Bağdat'ta politik hayata müdahil olup bir hanedan kurdu. Diğer bazı gruplar ise daha batıya ilerleyerek Bizans İmparatorluğu'nun doğu sınırlarına yığıldı ve zaman içinde Bizans topraklarına akınlar düzenlenmeye başladılar. 1071'de Bizanslıların Malazgirt yenilgisinden sonra Bizans topraklarına yapılan akınlar sıklaşarak Anadolu'nun iç bölgelerine kadar ilerledi. 11. yüzyıl tamamlanmadan, Bizans Anadolu'su Ermeni prenslikleri, Haçlı beylikleri, Bizans yerel beylikleri ve Türk emirlikleri arasında bölüşülmüştü.

İkinci büyük Türk-Müslüman göçü 13. yüzyılda meydana geldi. Bu göçler ve İlhanlıların Rum Selçuklu toprakları üzerinde kurduğu doğrudan hâkimiyet, bazı Türk gruplarının Batı Anadolu'ya göçmesiyle sonuçlandı. Bu esnada, 1261 yılında İznik Krallığı'nı elinde tutan Bizanslılar, IV. Haçlı Seferi'nden sonra Latinlerin eline geçen Konstantinopolis'i almış ve Bizans'ın Batı Anadolu'daki toprakları yeni imparator Michael Paleolog tarafından ihmal edilmeye başlamıştı. Gerek Bizans'ın iç sorunları, gerekse yeni

göç ve yerleşimler Batı Anadolu'da 13-15. yüzyıl arasında Bizanslıların elinde bulunan toprakların aşağı yukarı 20 Türk beyliği tarafından paylaşılmasıyla sonuçlandı.

11-15. yüzyıl arasında Türk-Müslüman grupların Anadolu ve Balkanlar'a göçü ve yerleşmesini müteakip meydana gelen politik, sosyal ve kültürel değişim, İber Yarımadası'nın Hıristiyanlaşması ile birlikte ortaçağ Akdeniz havzasında yaşanan son önemli dönüşüm ve değişim olarak kabul edilmektedir. Bu değişimler demografi, kırsal ve kentsel yaşam, toprak mülkiyeti, sosyal sınıflar, kurumlar, yönetim, mali, hukuki ve askeri uygulamalar, din, dil, edebiyat ve mimari alanlarında görülmektedir. Bugünkü konuşma ikinci büyük Türk-Müslüman göçünün sonrasına dek gelen 1261-1453 yılları arasında daha önce Bizans otoritesi altında yaşamış, ancak bu toprakların Türk-Müslüman otoritesi altına girmesiyle kendilerini farklı politik, sosyal ve kültürel ortamda bulmuş Bizanslıların kimlik tanımlarının ne gibi değişikliklere uğradığı konusundadır.

Kimlik bireysel bir olgu olup, bireylerin toplum içindeki ilişkileriyle bağlantılıdır. Toplumdaki kapsayıcılık ve dışlayıcılıkla ilgili konular kimlik sorunuyla yakından ilgilidir. Sosyolojik açıdan kimlik, bireylerin toplumun içerisindeki gruplarla ilişkisi, hangi gruplara kendini ait hissettiği ve hangi grup veya grupları ötekileştirerek kendini tanımladığıyla alakalıdır.

Gruplar toplumdaki diğer gruplardan farklılıklarını kendilerine atfettikleri bazı özelliklerle ortaya koyar. Bu özellikler bir yandan da grup sınırlarını belirler. Sınırlar fiziksel veya antropolojik, etnik, dilsel ve dinsel olabilir; ancak grup sınırlarını belirleyen bu özellikler semboliktir. Grubun sembolik nitelikteki sınırları, nicel küçülmeye daha çok belirginleşir. Gruba dahil kişilerin sayılarının artmasıyla, sembolik olarak önem taşıyan grup özellikleri daha az belirgin, daha geçişkenliğe imkân verir hale gelir. Aynı zamanda kendini gruba ait hisseden bireyler, grubun "dışındakiler" sosyal alanlarına girdiğinde, bunu kimliklerine karşı bir tehdit gibi hissedebilir.

Daha önce Bizans egemenliği altındaki topraklarda yaşayan Bizanslıların grup olarak fiziksel sınırları Türk-Müslüman göçlerini izleyen akın, yağma, fetih, yerleşim, kolonizasyon ve yeniden yapılanma sonucu aşılımıştır. Bu dönemde Bizans kimliğinde "öteki" olarak tanımlanan gruplarla zorunlu bir iletişime geçilmiş ve ihtida, kölelik ve taraf değiştirmeler sonucu Bizanslılar grup olarak küçülmüştür. Bizanslıların grup sınırları için tehlike oluşturan bu olayların Bizans kimliğinin tekrar tanımlanmasına sebebiyet verebileceği varsayılmıştır. Varsayılan bu değişimin araştırmasına üç açıdan yaklaşılmıştır. İlk olarak Türk-Müslüman toplumlarında yaşayan Bizanslıların kendilerini nasıl

tanımladıkları ve bu tanımın dönemin Bizans elit kimliğiyle farklılıkları sorgulanmıştır. Bu tanımda, “kendi” tanımı dışında “öteki”nin tanımı da önemlidir; zira kendi kimliğini oluşturan öğeler ötekinin kim olduğu ve farklılıklarıyla da ilintilidir.

İkinci soru, Türk-Müslüman gruplarının Bizanslıları nasıl tanımladığıyla ilgilidir. Bizanslılar bu gruplar için öteki midir? Diğer yandan Türk-Müslüman grupları kendilerini nasıl tanımlamaktadır? Bugün genel olarak ilk sorunun cevabı üzerinde durmak istiyorum.

Şu ana kadar Anadolu ve Balkanlar’ın geç ortaçağdaki kültürel değişimi üzerine yapılan akademik çalışmalar politik, demografik ve kurumsal değişimlere yoğunlaşmıştır. Bizans kimliği üzerine yapılan çalışmalar ise genellikle IV. Haçlı Seferi’ni takiben Konstantinopolis’in Latinlerin eline geçmesiyle bağlantılı olarak ya da Anadolu ve Balkanların İslamlaşması çerçevesinde incelenmiştir. Diğer yandan Anadolu ve Balkanların değişimi ve dönüşümüyle ilgilenen veya buna değinen birçok çağdaş akademik araştırmada klişeleşmiş, anakronik ve mühürlenmiş kültürel kimlik tanımları fazla sorgulanmadan kullanılmaktadır. Bu tanımların birçoğu ulus-devlet kimlik anlayışı ve öğretisinin anlam yüklemesine maruz bırakılmıştır. Söz konusu tanımlara bakacak olursak, genellikle birbiriyle ilişkisi ve geçişkenliği olmayan “bizler ve onlar”, Türkler ve Yunanlılar veya Müslümanlar ve Hıristiyanlar, göçebeler ve şehirliler gibi kalıplarla karşılaşmaktayız. Kimliği bu denli mühürlenmiş bir kavram olarak ele almak, bugünün ulus-devlet kültürüyle şekillenmiş, standart devlet eğitimi, resmi dil ve ulusal resmi tarih çerçevesinde dayatılan standart vatandaş kimliği nazarında bile sorunlu bir yaklaşımdır; değil ki kimliğin sembolik olarak bir grup seçkin tarafından güç ve otoritesini meşrulaştırmak için kullanıldığı ve sıradan insanlar için bu tanım ya da tanımların ne kadar kapsayıcı olduğunu anlayabilmenin çok zor olduğu ortaçağ toplumlarında...

Bizans kimliğindeki değişime geçmeden önce, zannedirim geleneksel ve resmi “Bizanslı” tanımına bakmakta fayda var. Kimdir bu Bizanslı dediğimiz insanlar? Bizans İmparatorluğu ve “Bizanslı” terimleri modern literatürde ilk defa 16. yüzyılda yaşamış hümanist Hieronymus Wolf (1516-1580) tarafından, Roma İmparatorluğu’nun ortaçağdaki devamı olan Doğu Roma İmparatorluğu ve burada yaşayan kişiler için kullanılmaya başlanmıştır. Bugün “Bizanslı” diye adlandırdığımız grubun bireyleri, resmi ve geleneksel kullanımda kendilerini Romalı, devletlerini Roma devleti ve bu devletin, imparatorluğun idaresinde olan topraklarını ise *Rhomania* diye tanımlıyorlardı. Roma devleti dünya üzerindeki en gelişmiş politik yapı olarak kabul ediliyor, imparator da en üstün dünyevi idareci olarak görülüyordu. Bu anlayışa göre, imparatorun yaşadığı imparatorluğun

başkenti Konstantinopolis dünyadaki en önemli ve en büyük şehirdi. İmparatorluğun resmi dini Hıristiyanlıktı ve Bizans imparatorlarının yeryüzünde ulvi bir rolü vardı. Onlar cennetteki Tanrı krallığının yeryüzündeki temsilcileriydi ve yeryüzündeki diğer tüm idarecilerden daha üstün oldukları düşünülüyordu. Bizans idaresi dışındaki diğer tüm halklar barbar (*barbaroi*) olarak kabul ediliyor, değersiz veya yetersiz kurumlara sahip, yerleşik hayata geçmemiş topluluklar olarak değerlendiriliyordu.

Bizanslı, yani Romalı olmak politik, teritoryal ve kültürel aidiyetleri içeriyordu. Politik olarak her Bizanslının Konstantinopolis'te yaşayan imparatora sadık olması beklenmekteydi. Politik aidiyet teritoryal aidiyetle bağlantılıydı. Tarihsel olarak Bizans imparatorlarının idaresine geçmiş ve imparatorların yönetmiş bulunduğu her yer Bizans toprağı sayılmaktaydı. Dini olarak, Bizans İmparatorluğu ekümenik, yani evrensel; tüm Hıristiyanların yeryüzündeki imparatorluğuuydu. Bu kimliğin belirleyici kültürel özelliği Yunanca konuşmak, belirli bir giyim tarzına sahip olmak ve şehirli olmaktı.

Bizanslı olmayanları, yani grubun dışında kalanları tanımlamak için birçok terim mevcuttu. Bu terimler etnik köken, politik bağlılık, kültürel statü, yaşam biçimi ve inanç gibi birçok faktöre atfen kullanılmaktaydı. Bu terimler arasında *ethnikos* Bizanslılara ve Bizans devletine yabancı kişileri tanımlamak, *barbaros* ise etnik farklılıktan ziyade ahlaki anlamda bir farklılığı işaret etmek için kullanılmaktaydı. Barbar kişi medeni olmayan kişiydi.

Romalı veya Bizanslı ile barbar arasındaki konvansiyonel farklılık 13. yüzyıldan itibaren o kadar net olmamaya başladı. Örneğin IV. Haçlı Seferi öncesi Latinler barbar diye tanımlanırken, Konstantinopolis'in Latinlerin eline geçmesiyle barbar tanımı Bizanslı yazarlar tarafından onlar için kullanılmamaya başladı. 14. ve 15. yüzyıllarda barbar temel olarak dinsel farklılığa işaret ediyordu ve büyük çoğunlukla Müslümanlar için kullanılmaya başlanmıştı.

Birçok araştırmacı 1204'te, IV. Haçlı Seferi'ni müteakip Konstantinopolis'in Latinlerin eline geçmesinin Bizans kimliği üzerindeki etkisi ve bu olayın Ortodoks dünyası üzerindeki etkisiyle ilgilenmiştir. Genelde kaynaklar Konstantinopolisli veya İznikli Bizanslı elitlerin görüş açılarını yansıtmaktadır; ancak yakın zamanlarda, örneğin Trabzon İmparatorluğu'ndaki elitin farklı kimlik yapıları incelenmeye başlanmıştır.

Modern araştırmacılara göre Konstantinopolis'in Latinlerin eline geçmesi yerel yönetimleri güçlendirip, halihazırda 1204 öncesi başlayan imparatorluktan ve merkezden uzaklaşma eğilimini artırmıştır. Bizanslılar daha önce başkentten uzak bölgelerde yenilgilerle karşılaşmış olsalar da ilk defa ulviyet atfettikleri ve "şehirlerin kraliçesi" diye

adlandırdıkları başkentleri Konstantinopolis'i kaybetmişlerdi. Şehirde artık Katolik bir imparator ve patrik hüküm sürmekteydi ve onlar da Romalı kimliği üzerinde hak iddia ediyordu. Bunun yanı sıra Konstantinopolis dışında yerleşen ve Bizans İmparatorluğu'nun vârisi olduğunu iddia eden üç devlet, Epiros, İznik ve Trabzon devletleri, ortaya çıkmıştı.

Bu koşullar içinde birçok Konstantinopolisli elitin yerleştiği İznik devletinin yönetici ve elitleri arasında farklı bir Romalı kimliği oluşmaya başlamıştı. Bu yeni Romalı kimliği, daha önceki dönemlerdeki geleneksel Bizans evrensel imparatorluk kimliğindeki unsurları kapsamakla birlikte, yeni bir içerikle yorumlanmaya başlamıştı.

İznik'teki Bizans imparatorları, evrensellik iddialarını, kendilerini Bizans egemenliği içinde veya dışındaki tüm Ortodoks Hıristiyanların koruyucusu olarak göstermeye çalışarak öne çıkarmak istemişlerdir. Kilise konsillerini toplamış, tüm Ortodoks topluluklarına bağışlarda bulunmuş ve Rum Selçukluları ve Latin idaresi altında yaşayan Ortodoks Hıristiyanların hamiliğini üstlenmişlerdir. Ancak tüm bunlara rağmen Konstantinopolis'in Latinler tarafından ele geçirilmesi Ortodoks dünyasında bir şok etkisi yaratmış ve daha önceki dönemlerde Bizans imparatorlarının ve patriklerinin iddia ettiği ve dayattığı, merkezi Konstantinopolis'te bulunan ve Tanrı'nın dünyadaki vekili olarak kabul edilen cennet krallığının dünyevi yansıması olan Bizans İmparatorluğu imajı diğer Ortodoks idareciler ve topluluklar nezdinde ciddi ölçüde sarsılmıştır. Bunun sonucu olarak Bizans kültürü yörüngesinde olan ve idarecileri Ortodoks dinini resmi din olarak kabul eden, modern tarihçiler tarafından da *Byzantine commonwealth* diye adlandırılan bölgelerdeki hükümdarlar güç ve otoritelerini Bizans merkezli ve referanslı olarak tanımlamayı bırakmış ve daha farklı otorite modelleri benimsemeye başlamışlardır.

Konstantinopolis'te hüküm sürmekte olan ve kendilerini Romalı diye tanımlayan Latinlerle aralarındaki farkı belirtmek için, İznik devletindeki Bizanslı elitler Helen kimliği üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu kimliği simgeleyen iki terim, "Helen" ve "Grek"tir. Bu terimler daha önceki dönemlerde kullanılıyor olsa da, özellikle bu dönemde resmi ve kamusal literatürde kullanılmaya başlanmıştır. Helen Antik Yunan'ın mirasçısı olmayı simgelerken, Grek terimi dini kimliğe vurgu yaparak daha çok Ortodoks Bizanslıları tanımlamaya başlamıştır. Ancak Helen kimliği çerçevesinde tekrar yorumlanan evrensel Roma ideolojisi, VIII. Michael Paleolog'un 1261'de Konstantinopolis'i Latinlerin elinden almasıyla son bulur. Helen kimlik ve ideolojisi daha sonra 15. Yüzyılda, Mistra'da tekrar canlanacaktır.

Konstantinopolis'in VIII. Michael Paleolog tarafından alınmasından sonra Bizans kimliğinde yaşanan değişim, üzerinde fazla çalışılmış bir husus değildir. Bu dönem üzerine

yapılan çalışmalarda Bizans merkezi idaresinin etkisini yitirmesine de bağı olarak yerel kimliklerin güçlenmesi üzerinde durulmuştur. Bunun yanı sıra en kapsayıcı kimlik tanımı olarak bu dönemde Hıristiyan terimiyle karşılaşılıyor. Bu dönemde, Bizanslılar tarafından kullanıldığı anlamıyla Hıristiyan, Konstantinopolis Patrikhanesi ruhani tebaasına bağı olan kişi anlamı taşımaktaydı ve Paleolog döneminde Patrikhane'nin tebaası sayıca Bizans imparatorlarının idaresi altındaki kişi sayısından çok daha fazlaydı. Bunun yanı sıra doğum yeri veya yurt diye çevrilebilecek *patris* ve aile veya şecere diye çevrilebilecek *genos* terimleri, geç Bizans döneminde kimliği belirleyen en önemli unsurlardan olmuştur.

Anadolu ve Balkanlar'da Türk-Müslüman idaresinde yaşamaya başlayan Bizanslıların kimlik değişimleri üzerindeki araştırma, temel olarak bu döneme ait Bizans hagiografik kaynakları, yani aziz hayatlarının incelenmesine dayanmaktadır. 14. yüzyılda 32 yeni aziz için 36 aziz hayatı ve 13. yüzyıl öncesi dönemde yaşayan azizler için ise 45 yazar tarafından 125 aziz hayatı yazılmıştır. Bu aziz kaynakları arasında *martyria* adı verilen 14 şehitlik hikâyesi tarafımdan incelenmiştir. Hikâyelerdeki kahramanların çoğu, Türk-Müslüman toplumlarında yaşamakta olan Konstantinopolis'teki Patrikhane'ye bağı, Yunanca konuşan, eskiden Bizans imparatorlarının tebaası olan kişilerdir. Hz. İsa örneğinde olduğu gibi, dini inançlarını savunmak uğruna kendilerini feda etmişlerdir. Bunun yanı sıra yine bu dönemde Latin idaresinde yaşayan Bizanslıların şehitlik hikâyeleri de karşılaştırma yapma amacıyla kullanılmıştır.

İlk olarak şehitlik hikâyelerinin yazarlarından bahsetmek istiyorum. Bu döneme ait şehitlik hikâyeleri yazarlarını incelediğimizde, bugüne kadar ileri sürülen tezlerin aksine, yazarların tümünün Kilise mensubu kimseler olmadığını görüyoruz. Yazarlarına göre incelendiğinde, bu 14 hikâyenin birçoğunun Konstantinopolis merkezli dini veya sivil otoritelerin aidiyet ve kimlik yapılarını ortaya koyduğunu görmekteyiz.

Şehitlik hikâyelerine konu olan ve bir bakıma söz konusu toplumda bir grubun veya topluluğun ideal kahramanı olarak görebileceğimiz şehitlerin sosyal tipolojisine ve hangi sosyal alanlarda kimliklerine karşı bir tehdit hissettiklerine baktığımızda, Türk-Müslüman ve Latin idareleri arasında fark görmekteyiz. Latin idaresi altında şehit olan kişilerin hepsi *heyschast* keşişlerdir. Burada ihtilaf, Katolik Kilisesi mensupları ile *Hesyachast* keşişler arasında ve Katolik ve Ortodoks Hıristiyanlık yorumları arasındaki dogma farklılıkları üzerinedir. İki grup arasındaki sınırı dogma farklılıkları belirler. İki grubun ihtilaf yaşadığı sosyal alanlar ise manastırlardır. Latin idaresi altında meydana gelen şehitlik olaylarında sıradan Ortodokslara ancak figüran olarak, sıradan Katoliklere ise hiç rastlanmamaktadır. Başrol Ortodoks keşişlerin ve Latin Kilisesi mensuplarıdır.

Müslüman idaresinde şehit olan kişilerin ise hiçbiri kilise mensubu değildi. Genç Niketas ticaretle uğraşıyordu. Michael, Alaşehir şehitleri ve Edirneli George asker, Michael Mauroeides ise Edirne'nin ileri gelen gayrimüslimlerindendi. Bu hikâyelerde ihtilafa girilen “öteki”, şehitlerin kamusal alanlarda karşılaştığı sıradan Müslümanlardır. Hikâyelerde gördüğümüz kamusal alan ise çoğunlukla pazar yerleridir. Türk-Müslüman idaresindeki olaylarda, Latin idaresi altında meydana gelen örneklerde olduğu gibi dini otoriteleri görmüyoruz.

Bunun yanı sıra ister Selçuklu, ister Osmanlı isterse Memlûk idaresi altında olsun Müslüman idaresinde meydana gelen şehitliklerin hemen hepsi kentsel alanda geçmektedir. Müslüman idaresi altında Bizanslıların kimliklerini en fazla tehdit altında hissettikleri yerler, “öteki” ile en fazla ilişkiye geçtikleri yerlerdir; ancak birçok araştırmacının ileri sürdüğü gibi sebep zorla din değiştirme için yapılan baskılar değildir. Gerekçe kimisinde Ortodoks inancındaki orucun Müslüman orucundan farkını vurgulamak ve Hıristiyan dini kanunlarına bağlılık göstermek, kimisinde İsa'nın tanrısal karakterini savunmaktır.

Şehitlerin sosyal tipolojisi, öteki ile ihtilaf alanları ve kendilerini tehdit altında hissettikleri konular dışında bu hikâyelerde kullanılan terminoloji de Bizans kimliği hakkında önemli bilgiler verebiliyor. Şehitlik hikâyelerinde şehitleri ve onların temsil ettiği grubu tanımlamak için kullanılan en yaygın terim “Hıristiyan”dır; ancak Hıristiyan terimi tüm Hıristiyanları tanımlamamaktadır. Latinler, yani Katolikler Hıristiyan olarak adlandırılmaktadır. Hikâyelerde kullanılan Hıristiyan tanımı, daha önceki dönemlerde kullanılan Romalı teriminin tüm unsurlarını içerir. Diğer bir deyişle, şehitlik hikâyelerindeki Hıristiyan tanımına göre, Hıristiyan diye adlandırılan kişi tarihsel Roma topraklarında doğup büyüyen, Konstantinopolis'teki Bizans imparatoruna ve Patrikhane'ye bağlı, Yunanca konuşan ve ailesi de bu özellikleri taşıyan kişidir.

Hıristiyan terimi dışında Helen terimini bazı şehitlik hikâyelerinde görmek mümkündür; ancak bu hikâyelerde “Helen”, pagan Yunan uygarlığına atfen küçümseyici bir anlamda kullanılır. *Graikos*, Grek terimi ise özellikle Latin idaresi altında geçen şehitlik hikâyelerinde Latinlerin ağzından Bizanslılar için kullanılır.

Alaşehir şehitleri haricinde tüm hikâyelerde, Hıristiyanlık aileden miras alınan Yunanca *genos* kavramıyla ifade edilen bir kimlik unsuru olarak görülmekte ve bu unsurun yurt, anayurt, doğum yeri ve ailenin yaşadığı yerle yani *patris*'le yakın ilgisi olduğu düşünülmektedir. *Genos* ve *patris* kavramlarının Bizans düşünce dünyasında önemli bir yeri vardır. *Genos Romaion*, yani Romalı aile şeceresi, Romalı/Bizanslı olarak doğmuş olmak bir Bizanslıyı barbarlardan ayıran en temel özelliklerdendi; bir diğer deyişle *Genos*

Romaion köle olmayan, özgür doğan kişiyi yani Bizanslıyı işaret etmekteydi. Barbarlar ise *düsgeneia*, yani alçak tabiatlı olarak görülüyordu. 11. yüzyıldan itibaren Bizanslılar gözünde alçak bir tabiatla dünyaya gelen barbar kişi Müslümanlardı, yani İbrahim’in karısı Sara’nın kölesi Hacer’in soyundan gelenler. *Genos* ve *patris* kavramları çerçevesinde şekillenen bu Bizans kimlik anlayışına göre, içinde büyüdüğü ortam bir kimsenin yapısında temel ve doğuştan aktarılan özellikleri değiştirmeye yetmezdi. En önemli temel özellik ise Hıristiyan olmaktı. Hıristiyanlık aileden aktarılan, tarihsel Bizans topraklarında doğmuş olmak ve Bizans imparatoruna sadakat ile sıkı sıkıya bağlantılı olduğu düşünülen bir özellikti. Şehit hikâyelerinde göze çarpan *patris*’e olan nostalji, Bizans kimliğinin teritoryal veçhesi olarak yorumlanabilir. Şehitlik hikâyelerinin birçoğunda bu toprakların Hıristiyan Bizans idaresi altında olduğu dönemlere olan özlemi görmekteyiz.

Söz konusu şehitlik hikâyelerinde genel olarak Müslümanlar barbar diye tanımlanırken, *Person*, yani İranlı tanımı Anadolu Selçukluları ve bazen Osmanlılar için kullanılmaktadır. Bunun dışında kullanılan bir terim ise *Hagarene*, yani “Hacer’in soyundan gelen” anlamı taşıyan terimdir. Alaşehir şehitleri hikâyesi dışında hiçbir şehitlik hikâyesinde Türk (*turkoi*) terimi kullanılmamaktadır.

Latinleri tanımlarken yazarlar “barbar” değil, “tiran” terimini kullanmaktadır. Latinler doğru yoldan sapmış zındık olarak tanımlanmaktadır. Yunanca *Latinoi*, “Latinler” terimi Roman dillerini konuşan Batılılar anlamında kullanılmayıp, dini, etnik ve polemik çağrışımları olan bir terimdir. Hikâyelerdeki kullanıma göre, Latin ırkı ile Ortodoks ırkı arasındaki fark, dini dogma farkıdır. Latin idaresi altında vuku bulan şehitlik olaylarını yazan yazarlar dilsel farklılıklara değinmemektedir. Nitekim, aynı zamanda politik-etnik tanımlar olan, Venedikliler için kullanılan *Venetikoi*, Kıbrıs’ta hüküm süren Lusignan hanedanı için kullanılan *Frangoi* gibi terimleri bu hikâyelerde görmüyoruz.